

Nederlands als 2^e taal in groep 1 & 2

NIEUWKOMERS
WEST-FRIESLAND

Begeleiding van leerlingen vanuit de nieuwkomersklas

INLEIDING

Sinds augustus 2016 werken de West-Friese gemeenten en schoolbesturen samen om onderwijs te verzorgen aan nieuwkomers in de leeftijd van 6 tot 12 jaar onder de noemer Regionale nieuwkomersvoorziening West-Friesland. Met nieuwkomersklassen in Hoorn, 2 in Bovenkarspel, 1 in Medemblik en 1 in Ursem wordt deze doelgroep in de regio 1 jaar lang een taalbad geboden waarna ze uitstromen naar het regulier onderwijs.

Leerlingen van 4 tot 6 jaar vallen niet binnen deze doelgroep. Er zou gezegd kunnen worden dat ze tussen wal en schip vallen. Toch geeft literatuur aan dat leerlingen op deze leeftijd het best Nederlands leren door middel van spel met Nederlandssprekende klasgenoten.

De leerlingen profiteren zeker van een leerkracht met een basale kennis rond woordenschat-, klank- en grammaticaonderwijs. Met deze brochure hopen we te informeren en te inspireren. Wij hopen dat het u voldoende handvatten biedt om de leerlingen met een goed gevoel te ondersteunen.

Heeft u meer vragen of wilt u dat we even meedenken over een leerling?

Stuur ons een mail en we zullen spoedig contact met u opnemen:

info@nieuwkomers-westfriesland.nl

Veel leesplezier,

Coördinatoren, intern begeleiders en leerkrachten Regionale
nieuwkomersvoorziening West-Friesland

NIEUWKOMERS
WEST-FRIESLAND

Inleiding	2
Inhoudsopgave	3
Inschrijven	4
Veiligheid ervaren	5
Werken aan woordenschat is werken aan schoolsucces	7
Basiswoordenlijst Amsterdamse kinderen	9
Tips bij het leren van Nederlands als tweede taal	10
Klankonderwijs	11
Zien is snappen, Nederlandse grammatica	12
Spelen kun je leren	14
Interactief voorlezen	15
Adviezen voor ouders	16
Communiceren met ouders	17
Omgaan met trauma in de klas	18
 Bijlage: Stadia in 2 ^e taalverwerving	 19

INSCHRIJVING

Naast het invullen van het inschrijfformulier is het goed om tijdens de intake informatie te verzamelen over de ontwikkeling van het kind, zijn achtergrond en gezingssituatie.

Wat is de achtergrond van de leerling

- Naam en leeftijd van het kind.
- Gezinstaal
- Land, gebied en plaats van herkomst.
- Gezinssamenstelling
- Religie
- Gezondheid: Zijn er medische problemen (geweest)? Allergieën? Oor- of oog problemen?
- Zijn er bijzonderheden met betrekking tot geboorte en ontwikkeling in de eerste levensjaren? (Spraa taalontwikkeling, motoriek)
- Sinds wanneer in Nederland (scheiding van ouders tijdens vlucht?, vluchtroute en verblijf?)

Heeft de leerling onderwijs genoten?

- Onderwijs in eigen land? Hoelang? BO of SBO?
- Onderwijs in asielzoekerscentra?
- Zo ja, was er sprake van leerproblemen of leerde het kind gemiddeld tot goed?

Sociaal-emotioneel

- Heeft de leerling angsten/slaapproblemen?
- Zijn er traumatische gebeurtenissen geweest waar de leerkracht rekening mee zou kunnen houden?
- Heeft de leerling hulp nodig in het leggen van contact?

Contact met school

Als ouders geen Engels of Nederlands spreken is het goed om contactgegevens van de gezinsbegeleider of kennis te noteren en toestemming te vragen om deze persoon te benaderen als tussenpersoon.

Geef de ouders basisinformatie als schooltijden, vakantierooster, gymmomenten en overblijf mogelijkheden op papier mee.

Een voorwaarde om tot leren te komen is je veilig voelen in de klas. Nieuwkomers zijn hun vertrouwde omgeving kwijt. Alles is nieuw en onbekend. Velen hebben nooit eerder onderwijs gevolgd en weten niet wat er van hen verwacht wordt. Vragen en emoties kunnen zij door de taalbarrière maar moeilijk delen met leerkracht en medeleerlingen. Mogelijk hebben zij ervaringen (oorlog, vlucht, vechtscheiding) waardoor ze wantrouwend naar anderen toe zijn geworden. Een eerste doel is dan ook het veiligheidsgevoel van de leerling te vergroten. Op deze pagina Tips op vlak van klasinrichting, communicatie en organisatie:

- Gebruik dag-ritmekaarten en pictogrammen om de dag en week te visualiseren. Weet het kind wanneer hij weer opgehaald wordt? Liedjes en korte versjes kunnen dag structuur en routines ondersteunen.
- Laat de eerste dag al snel zien waar het toilet is en wat de routine rondom toiletgebruik is. In sommige culturen is het doorspoelen van toiletpapier niet gebruikelijk wat stank in de prullenbak kan opleveren.
- Besteed ook aandacht aan andere routines. Wat is het signaal voor opruimen? Voordoen en nadoen helpt. Misschien kan de klassenpop voordoen.
- Werk met een keuzebord met duidelijke pictogrammen of foto's. Pictogrammen zijn te vinden op www.sclera.be.
- Gebruik een wereldkaart om het moederland van de leerling en Nederland op aan te duiden. Kijk samen naar plaatjes (Google) of foto's van de leerling over het thuisland. Vraag af en toe naar de vertaling van de woorden in de eigen taal. Hiermee toon je interesse in het kind. Het kind ervaart dat het ertoe doet.
- Sta in de deuropening om de leerling welkom te heten.
- Als het uiten van emoties aandacht vraagt kan de leerling mogelijk op een kaart met emotie pictogrammen zijn knijper op de passende pictogram plaatsen.
- In nood kan Google translate een Nederlands woord of korte zin in de juiste taal uitspreken (telefoon of computer).
- Observeer; heeft het kind een extra knuffel nodig of heeft het moeite met aanraking? Heeft het kind een duwtje in de rug nodig of liever niet te veel aandacht?
- Wees duidelijk in afspraken en regels. Stel geen lagere eisen of zwak geen regels af die voor de andere kinderen gelden. Het is noodzakelijk dat de nieuwkomer goed weet wat kan/mag en niet kan/mag. Structuur en

duidelijkheid geven een belangrijk houvast. Leer regels aan door voordoen en nadoen.

- Geef de leerling een taakje waar hij verantwoordelijk voor is. Bijvoorbeeld de planten water geven. Het geeft het kind het gevoel dat de leerkracht hem vertrouwt en belangrijk vindt.
- Een kringgesprek is in de eerste periode niet te volgen voor de leerling. Zorg dat de leerling leerkracht nabij geplaatst wordt. Gebruik materiaal en wijs aan om aandacht vast te houden. Lukt het niet? Kies dan voor een andere, zinvolle taak. Dit om teleurstelling en frustratie te voorkomen. Regelmatig zoeken kinderen die de leerkracht niet kunnen volgen contact met andere leerlingen wat als negatief en storend gedrag kan worden ervaren.

Anderstalige nieuwkomers leren veel van de andere kinderen en de gewone activiteiten. Als de leerling uit de groep wordt gehaald voor extra taalactiviteiten, doe dit dan op momenten dat de leerling de reguliere lessen moeilijk kan volgen omdat er weinig visuele ondersteuning is of de leerling voorkennis mist. Bij activiteiten als gym, knutselen of een uitje zal de leerling immers veel taal oppikken door het voordoen en tegelijkertijd verwoorden door de leerkracht en medeleerlingen. Van het aanbieden van extra taalactiviteiten kunnen taalarme leerlingen uit de klas vaak mee profiteren. Gebruik deze momenten als voorinstructie voor het klassikale aanbod later op de dag of verder in de week.

Het geven van specifieke taallessen is van belang maar vaak lastig haalbaar door gebrek aan tijd en middelen. Op www.LOWAN.nl is onder PO (primair onderwijs) een pagina met (soms gratis) lesmateriaal te vinden. Om te kijken naar beleid met betrekking tot anderstalige kinderen binnen de school kan de folder Taalsmart inzicht geven. De folder is op internet te vinden.

Checklist bij extra begeleiding;

- Wie kan zo nodig extra ondersteuning bieden?
 - Hulpmoeder
 - Stagiaire
 - Onderwijsassistent
 - Vrijwilliger (de vrijwilligerscentrale)
 - Leerling met dezelfde moedertaal als maatje
 - Oudere leerling als tutor
 - Klasgenoot als maatje koppelen.
- Op welke momenten is extra ondersteuning te realiseren en zinvol?
- Welke leermiddelen worden ingezet?

- Wie maakt de handelingsplanning en zorgt voor de bewaking hiervan?
- Wie en hoe onderhouden we contact met de ouders?

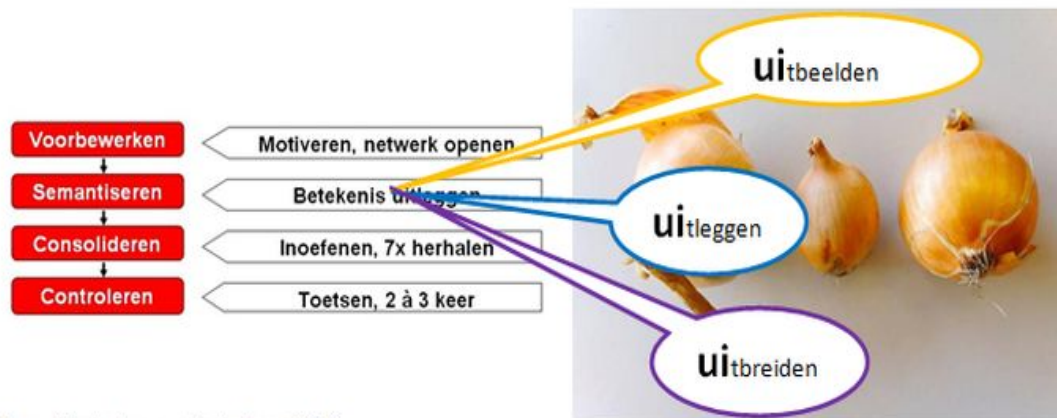

WERKEN AAN WOORDENSCHAT IS WERKEN AAN SCHOOLSUCCES

Bij woordenschatopbouw gaat het om het leren van nieuwe betekenissen en de uitbreiding van het achterliggende kennissysteem. Het leren van woorden is noodzakelijk om op school de lessen te kunnen volgen; Wie minder woorden kent, beschikt over minder sleutels om kennis te verwerven. De betekenis van een woord is een label dat verwijst naar een concept. Het concept is een brokje kennis. Woordenschatverwerving is cumulatief; Hoe groter de woordenschat, des te makkelijker is het om meer woorden te leren.

Om een les goed te kunnen volgen moet 95% van de woorden bekend zijn. Kinderen pikken spontaan woorden op maar er zal ook gericht gewerkt moeten worden aan woordenschat. Het gebruik van een methode is niet perse nodig, inzet van didactisch model Het viertact is wel aan te bevelen. Het model geeft de leerkacht houvast.

(Bron: *Verhallen en Verhallen 1994*)

Stap 1: Voorbewerken

Betrokkenheid tot stand brengen en aanhaakpunten activeren bij de voorkennis van de kinderen. Voorbewerken is kort. Binnenkomen met een 2 verschillende wanten, een doos waarvan niemand weet wat er in zit, een grapje, een verhaaltje over wat je net hoorde etc.

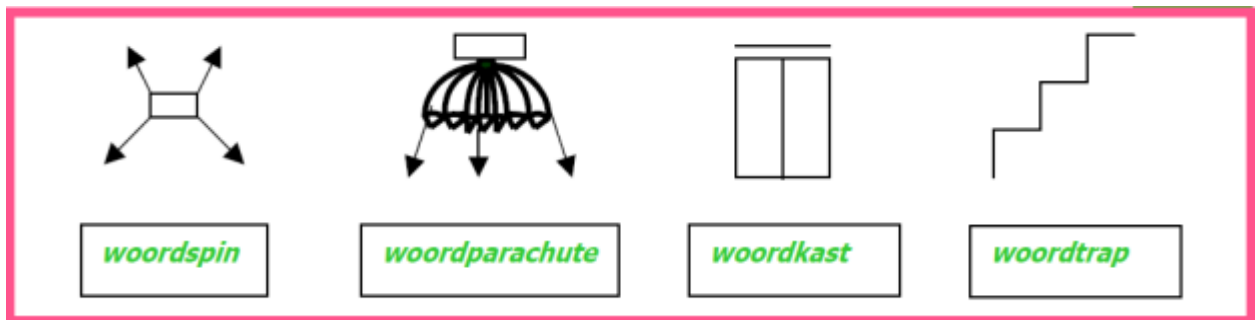
Stap 2: Semantiseren

De leerkracht verduidelijkt woorden en betekenissen. Dit kan door aanwijzen en benoemen van dingen die de kinderen al kennen ("Dit is een beker") of voordoen ("Dit is huppelen). De kinderen leren een label. Bij het aanleren van nieuwe woorden en betekenissen als een concept kunnen de drie uitjes gebruikt worden.

- **Uitbreiden:** woorden in samenhang aanbieden. Er wordt niet 1 woord maar meerdere woorden als nieuw stukje netwerk aangeboden.
- **Uitleggen:** Van de aangeboden woorden worden kindvriendelijke betekenissen gegeven.
- **Uitbeelden:** Woorden worden tijdens de uitleg getoond met materiaal of beeld. Door het maken van een woordspin wordt de betekenisverbinding getoond. Een woordparachute toont onder welke categorie de worden

vallen. Een woordkast kan tegenstellingen een plek geven en een woordtrap maakt rangschikken visueel.

Tijdens het semantiseren worden de gekozen woorden 7 keer herhaald bij de uitleg. Als tip wordt gegeven te letten op 'two minutes of fame'. De leerkracht vertelt kort en bondig. Leerlingen luisteren en krijgen geen spreekruimte. Zo is voor ieder kind de betekenis helder en wordt er niet doorgeassocieerd op de interruptie van anderen.

Stap 3: Consolideren.

Om uitgelegde woorden te verankeren in het netwerk van de woordenschat is herhaling nodig. Herhaling met veel variatie binnen verschillende contexten. Zorg dat je als leerkracht beschikt over een ruim repertoire aan spellen en werkvormen. Laat de aangeboden woorden terugkomen in eigen taalgebruik en maak een woordmuur waarop leerlingen kunnen afkijken.

Voorbeelden van consolidatieoefeningen:

- Memorie of Bingo met woordkaartjes (bij kaartjes met tekst, vergeet de lidwoorden niet)
- Vis hengel spel met magneet: hengel het woordkaartje op en noem het woord.
- Noem een woord, leerling klapt snel met een vliegenmepper op het juiste woordkaartje.
- Voeldoos met daarin aangeleerde materialen.
- Geef een omschrijving, de kinderen raden het woord.
- Teken het woord, de kinderen raden het woord.
- Rugtekenen van het woord
- Laat het woord/de woorden terugkomen in een liedje.

- Leg voorwerpen op een rij. Bespreek ze en speel daarna het Kim- spel. De leerlingen raden welk voorwerp is weggenomen.
- Oefeningen uit de map Fonemisch bewustzijn.
- Maak een zin met het woord.
- Ren je rot. Er is een 'waar' en een 'niet waar' vak of lijn op het plein of in de speelzaal. De leerkracht noemt een zin. De kinderen rennen naar het juiste vak. "een appel is groente" " Een helikopter is een vervoersmiddel" " een kopje is bestek".

Stap 4: Controleren

Kan de leerling bij controle vragen het woord noemen? Of is verder consolideren nog nodig?

Om gericht te kunnen werken aan de woordenschat kan gebruik worden gemaakt van de Basiswoordenlijst Amsterdamse Kinderen (BAK). De lijst bevat de 3000 woorden die een kind nodig heeft om onderwijs in groep 3 te kunnen volgen. De lijsten zijn bedoeld om als A3-placemat te printen. Op de placemat worden woorden die aangeboden en ingeoeft worden gearceerd. De lijsten zijn uitgangspunt bij de voorbereiding van lessen en als referentielijst bij lessen: Welke woorden zal ik bij deze les aan de orde stellen, extra uitleggen en inoefenen? Er is een lijst op alfabetische volgorde en een lijst waarop de woorden thematisch geordend zijn voor zowel groep 1 als groep 2. Achterstanden in woordenschat zijn vaak blijvend en hebben een grote, negatieve invloed op het leren lezen en begrip van lessen. Literatuur noemt 2000 woorden bij aanvang van groep 3 een absoluut minimum. Streefdoel is 3000 woorden.

Groep 1: 1000 woorden
minimumdoel
1500 woorden
streefdoel

Groep 2: 1000 woorden minimumdoel
1500 woorden streefdoel

Voor de lijsten en handreiking:
<http://www.onderwijsconsument.nl/presentatie-basiswoordenlijst/>

- Bedenk wat de kinderen nodig hebben om mee te kunnen draaien in de klas en samenleving. Biedt functionele zinnen aan en laat de leerling die herhalen: "Wilt u mij helpen?", "Mag ik naar de wc?", "Dank u wel", "Alstublieft".
- Praat langzaam en duidelijk. Praat in korte maar correcte zinnen en ondersteun je woorden met gebaren en mimiek.
- Verwoord je handelingen: "Ik hang mijn jas aan de kapstok".
- Stel vragen waar ja en nee op geantwoord kan worden of waarbij het antwoord aangewezen kan worden. Later een woord als antwoord, daarna open vragen. "Wil je een rood potlood of blauw potlood".
- Start met receptieve (passieve) oefeningen: iets aanwijzen, op volgorde leggen, uitbeelden, beluisteren, nazeggen. Daarna pas productieve (actieve taal) oefeningen.
- Geef feedback door de zin goed te herhalen. Nooit door corrigeren. "Ik val school daar" "Ben je gevallen op het schoolplein?"
- Benoem het belangrijkste woord even vooraan in de zin. "Blokken, je wilt met de blokken spelen?"
- Gun de leerling eerst een stille periode. Kinderen die lang in een stille fase blijven, beheersen de taal vaak net zo goed als kinderen met een korte stille fase.
- Koppel zoveel mogelijk taal en handelen en materialen. Denk hierbij aan materialen uit het speelhuis, voedingsmiddelen, speelgoedauto's, kastanjes, pepernoten...
- Zorg dat het taalaanbod net iets hoger ligt dan het niveau van de taal nieuwkomer.
- Zorg voor veel communicatiemogelijkheden en taalverwervings-situaties.
- Extra oefening in zinsbouw en woordvorming zijn belangrijk al pikken jonge kinderen vaak zelf grammaticale regels op. Wees zuinig met het aanbieden van regels, het mag niet ten koste gaan van het zelfvertrouwen om te spreken. (Tips grammatica in het hoofdstuk Zien is snappen)
- Werk dagelijks systematisch aan de taalontwikkeling gedurende de gehele basisschoolperiode.
- Hou taalvorderingen bij met bijvoorbeeld de TAK-toets.
- Verzorg een rijke leeromgeving door gebruik te maken van een thematafel of verteltafel. De materialen in de hoeken helpen de kinderen te begrijpen waarover gesproken wordt.
- Voer de opdracht uit: "Ga zitten", "ga staan" "raak de vensterbank aan", "wijs naar het plafond", "pak het boek". (Total Physical Response)

- Maak een woordkast, woordtrap, woordweb of woordparaplu met plaatjes om verbanden tussen woorden inzichtelijk te maken.
<https://rezulto.nl/downloads-mwidw/>
- Zet digitaal ingesproken prentenboeken in en herhaal (o.a. www.wepboek.nl). Zo worden woorden met beelden ondersteunt en gevoel voor zinsbouw geoefend.

Zie bijlage: 2^e taalverwerving.

In het artikel Nieuwkomers starten altijd met klankonderwijs! (HCO, op internet te vinden) wordt gesteld dat klankonderwijs een voorwaarde is om succesvol deel te kunnen nemen aan het Nederlandse onderwijs. Baby's leren al op jonge leeftijd de klanken uit de taal die zij horen te onderscheiden. Voor een nieuwkomer die Nederlands gaat leren, zijn de klanken uit die taal daarom niet vanzelfsprekend. Je moet de klanken eerst kunnen onderscheiden om ze te kunnen produceren. Zij slaan fase 1 (klankleer/fonologisch bewustzijn, verstaan en zeggen van klanken) in het leren van de taal over en starten in fase 2 (ontwikkeling van het fonemisch bewustzijn; bewustzijn van klanken in woorden, analyse en synthese). In fase 3 (leren lezen en spellen) kunnen de kinderen vastlopen. Denk hierbij aan het niet kunnen onderscheiden van lange- en korte klanken).

Tips voor een klankles zijn ook in het artikel te vinden:

- Biedt een klank aan. (Attendeer de kinderen op de stand van je lippen en tong. Voel je lucht stromen of trillen? Maak gebruik van spiegels. (aa)
- Gebruik de coöperatieve werkvorm stijgen/dalen. Hoor je de klank in een rij klanken? Ga dan staan. Doe deze oefening ook met woorden (e-w-aa-s-o) (kaas-loop-weg)
- Laat de leerlingen de klank nazeggen. Steeds opnieuw voorzeggen, nazeggen.
- Verzamel woorden met deze klank.
- Gebruik van de klanken in spontaan taalgebruik.

De map Fonetisch bewustzijn. Kan een mooi houvast bieden. Bedenk wel dat in de map verondersteld wordt dat leerlingen begin groep 1 al 75% van de Nederlandse klanken beheersen. Dat is bij nieuwkomers natuurlijk niet het geval.

De lesstof uit de methodiek Zien is snappen (J. Coenen, Bazalt) geeft leerkrachten zicht op basale Nederlandse grammatica regels. De lessen in het boek zijn gericht op leerlingen van groep 1 t/m 4. De onderstaande samenvatting geeft een kleine indruk, Meer informatie op de website en in het artikel: <http://www.watenhoe-nt2.nl/images/PDF/Goed.pdf>.

Lidwoorden: de, het en een

De meeste zelfstandige naamwoorden zijn de-woorden.	De tafel, het boek
In het meervoud wordt de gebruikt.	De tafels, de boeken
Alle verkleinwoorden zijn het-woorden.	Het tafeltje, de
boekjes	
Windrichtingen zijn het-woorden.	Het noorden, het
zuiden	
Metalen en grondstoffen zijn het-woorden.	Het hout, het staal
Eigen namen zonder lidwoord.	Piet, Achmad

Zinnen

In een zin staat minimaal wie of wat (onderwerp) + doet iets/gebeurt iets (gezegde). Deze twee staan altijd naast elkaar. Voor of achter het onderwerp en gezegde kan de plaats of de tijd staan.

Bijzondere zinnen:

beveelzin: "kom hier" is een uitzondering: geen onderwerp

mededelende zin: "vandaag schijnt de zon"

vraagzin: vraagwoord + onderwerp + gezegde (Waar loop je?) of: gezegde + onderwerp + rest van de zin (loop je op straat? Vraagwoorden: wie (persoon), wat (ding), wanneer (tijd), waarom (reden), waar (plaats).

Gebeurt het nu? Geen 'gaan'.

Ik ga thee drinken (straks/bijna)

Ik drink thee (nu)

Aanwijzend voornaamwoord

.de woorden:	de gum, de pen, de schaar
Dichtbij aanwijzen:	deze gum, deze pen, deze schaar
Aanwijzen op afstand:	die gum, die pen, die schaar
het woorden:	het boek, het etui, het potlood

Dichtbij aanwijzen: dit boek, dit etui, dit potlood
 Aanwijzen op afstand: dat boek, dat etui, dat potlood

Meervoud

Na stomme e: +s lepels**s**, kopjes
 Na de meeste andere klanken: +en tulpen
 Na eind klinker: -s. foto's**, ruzies**
 Soms +**eren** kinder**eren**, eier**en**

Verkleinwoorden

Een emmer, een kleine emmer (= een emmertje.)

Vaak: +tje	bij kort woord met e,o,i,a: +etje	overigen: +je	overigen eindigend op m: +pje	Woord uit 2 klanken eindigend op ng: +kje
-------------------	--	----------------------	--------------------------------------	--

Het klinkt vaak logisch: m-p, n-t, ng

Samenstelling

Klerenkast: kast voor kleren
 boekenkast: kast voor boeken ☐ keer het woord om voor de betekenis
 Koelkast: kast die gekoeld is.

Bijvoeglijk naamwoord

Een bijvoeglijk naamwoord zegt iets over het zelfstandig naamwoord:
 Het boek is groot ☐ het grote boek ☐ een groot boek
 De pen is groot ☐ de grote pen ☐ een grote pen

Hoog	hog er	hoog st
Laag	lag er	laag st

Trappen van vergelijking: +**er**, +(e)**st**

Oefen tegenstellingen: jong/oud, groot/klein met materialen, plaatjes
 (woordkaartjes tegenstellingen op internet) of door uitbeelden.

Werkwoorden

Ik ... Jij +t wij +en
 Knipwerkwoorden: op bellen ☐ wij bellen op

Jokerwoorden (verwijzende functie woorden)

- **hij, zij, ze, zijn, haar** verwijzen naar eerder genoemde personen.
- "het zijn **er**", (**er** verwijst naar aantal)
- "Ik ben **er**", (**er** verwijst naar de plaats)
- **erin, erop, eruit, erachter, ermee** Oefen met een doos en speelgoed (of leerling en prullenbak met wat humor)
woorden als: erin, erop, er achter etc.

SPELEN KUN JE LEREN

Spel werkt stimulerend voor onder andere de (taal)ontwikkeling, het opbouwen van relaties en uiten van emoties. Er zijn kinderen die niet eerder hebben gespeeld. Het kan zijn dat deze kinderen alleen manipuleren met de materialen en van de ene naar de andere activiteit gaan. Ze lijken niet te weten wat er van ze verwacht wordt.

Spel is leerbaar door voordoen, samendoen en nadoen. Doe dit door in de kring of de betreffende speelhoek rollen uit te spelen. U vraagt bijvoorbeeld in de kring als conducteur aan meerdere kinderen: "Mag ik uw kaartje zien?" "Alstublieft" "In orde, dank u wel" "waar gaat de reis naar toe?" Dan krijgt een leerling de conducteurspet op en speelt de leerkracht na. De herhaling zorgt dat de kinderen functionele zinnen en geleerde woorden inoefenen (consolideren). Tegelijkertijd inspireert het ze tot spel. Zo kunnen ook rollen als serveerster, winkelbediende, klant etc. ingeoefend worden. Bij rollenspel kan het ook interessant zijn om de klassenpop een rol te geven.

In de bouwhoek kan een verschillende bakken verdeeld spoor. Als dat klaar is bak 2, de poppetjes.

treinbaan in
worden. In bak 1 het
trein en in bak 3 de

Door het materiaal te structureren en van foto te voorzien ziet het kind wat er verwacht wordt. Maak foto's van het resultaat van iedere stap en leg in de betreffende bak. Maak bij bouwtekeningen een bak met deze bouwplaat of foto en plaats alleen de materialen in de bak die nodig zijn. Zo ook bij kralenplankjes. Puzzels zijn te structureren door bakjes te maken met de hoekstukken, randstukken en de middenstukken.

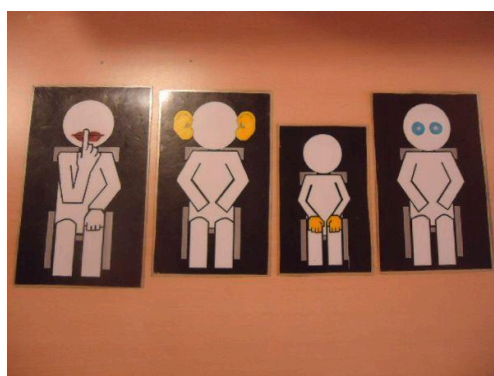
Gebruik een time timer of zandloper om inzichtelijk te maken hoelang de instructie of speeltijd duurt. Als in de kring instructie gegeven wordt kunnen onderstaande picto's gedragsverwachtingen visualiseren. Als de leerling ook nog dicht naast de leerkracht zit kan zo door aanwijzen, non-verbaal gecorrigeerd worden. Zorg bij instructie in de kring dat je van dichtbij aanwijst waarover gesproken wordt. Loop dus naar de dagritmekaarten toe en neem materialen in de hand.

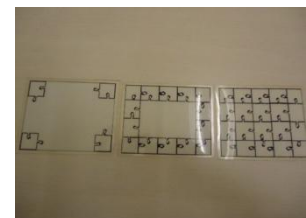
Gedragsverwachting in de gang.

Geluidsthermometer

Gedragsverwachting in de kring.

Een verteltafel bij een prentenboek kan prima dienen als consolidatieoefening. In de boeken **Woorden in prenten 1 en 2 van Jose Coenen** zijn bekende prentenboeken uitgewerkt.

- Kies een prentenboek met duidelijke platen en een duidelijke verhaallijn. Vereenvoudig moeilijke zinnen. Maak ze actief, zet ze in onvoltooid tegenwoordige tijd: Er zou natuurlijk ook gezongen worden en gedanst
□De dieren zingen en dansen.
- Wijs de plaatjes of details aan en zet materiaal in. Overweeg zinnen die niet zichtbaar zijn op de platen weg te laten.
- Verander persoonlijke voornaamwoorden (hij, ze, hem, haar) in naam en omschrijving: Hij loopt boos weg □Kikker loopt boos weg. Zo ook bij bezittelijke voornaamwoorden (zijn, haar, hun, jouw).
- Herhaal het voorlezen van een prentenboek. Zodra kinderen het verhaal begrijpen zouden aanpassingen langzaam achterwege gelaten kunnen worden.
- Zet een kopie van de figuren uit het boek op een sateprikker. Laat kinderen het personage meebewegen tijdens het voorlezen. Misschien een toneelstukje maken?
- Bij een verteltafel kunnen ook Total Physical Response oefeningen worden ingezet. "Pak de ..." "Geef het...", "Zet de..."

Stimuleren taalontwikkeling, tips voor ouders

- Het goed ontwikkelen van de Nederlandse taal heeft beduidend meer kans van slagen als de leerling naast school ook andere Nederlandstalige contacten heeft.
- Stimuleer ouders het kind lid te maken van een (sport) vereniging.
- Het gezin kan gebruik maken van de Voorlees express waarbij vrijwilligers thuis komen lezen en ouders stimuleren te lezen.
- Help leerlingen aan een lidmaatschap bij de bibliotheek.
- Kinderen van arbeidersmigranten zijn na schooltijd vaak erg op zichzelf aangewezen. Is buitenschoolse opvang een mogelijkheid?
- Vraag ouders hun kinderen te stimuleren schooltelevisie en/of klokhuis te kijken om de Nederlandse woordenschat te vergroten.
- Laat ouders zelf in hun moedertaal met het kind communiceren en voorlezen. De mate waarin leerlingen hun moedertaal beheersen heeft een duidelijk positieve invloed op het leren van een tweede taal. Kan de ouder voorinstructie geven door een vertelplaat of woordkaartjes rondom het thema in de klas in eigen taal te bespreken met het kind?
- Site om ouders te informeren over het belang van samen spelen, zingen en lezen; <http://www.taalbeginthuis.nl/>
- Ingesproken prentenboeken; www.wepboek.nl, www.leesmevoor.nl, <http://digitaleprentenboeken.yurls.net/nl/page/>
-

Bij behoefte aan opvoedondersteuning

- De GGD heeft vertalingen van Tripple P opvoeden in het Engels en Arabisch.
- Op de site www.pharos.nl is veel informatie te vinden over zorg en onderwijs in Nederland voor ouders en factsheets en lesmateriaal voor leerkrachten.
- Op de site van kinderpostzegels staan adviezen beschreven voor ouders om hun kinderen te steunen als zij het moeilijk hebben.
- Vraag bij problemen schoolarts of schoolmaatschappelijk werker om mee te denken. Bespreken in het ondersteuningsteam?

Communiceren met ouders die het Nederlands of Engels niet machtig zijn leidt regelmatig tot miscommunicatie. Laat ouders zelf iemand meenemen die kan vertalen. Een bekende van de school kan voelen als een inbreuk van de privacy. Gebruik de tolktelefoon om miscommunicatie bij een belangrijk gesprek te voorkomen. www.tcn.nl. Een school krijgt korting.

Miscommunicatie kan ook ontstaan door cultuurverschillen in de verwachtingen naar elkaar toe. Spreek verwachtingen van school naar ouders toe uit. Om de band te versterken en ouders kennis te laten maken met de Nederlandse schoolcultuur kunnen zij gevraagd worden een rol te spelen binnen de school. Denk hierbij aan het geven van voorinstructie in de moedertaal, bibliotheekmoeder, helpen met versieren of activiteiten in de groep.

Verschillen in culturen die van invloed zijn op communicatie;

- Het is in veel culturen het brutaal om volwassenen in de ogen te kijken. Het kind kan straf verwachten. In de Nederlandse cultuur verwachten we dat het kind ons aankijkt. Uitleg is dus op zijn plaats.
- Als iemand je iets vraagt, geef je antwoord. In de Nederlandse taal- en spreekcultuur is het uitermate onbeleefd géén antwoord te geven terwijl sommige kinderen in hun eigen cultuur geleerd hebben dit juist niet te doen.
- Nee zeggen op een vraag voor ons duidelijk en normaal is. Voor veel andere culturen is dit een onacceptabele reactie. Niet dat je niets mag weigeren, maar dat druk je anders uit. Bijv. met de belofte om erover na te denken.
- Direct aanspreken. Een Nederlands kind zal vragen "juf kun jij mij helpen?" terwijl kinderen uit andere culturen zullen vragen: Juf, kan juf mij helpen?".
- Kinderen uit Azië zijn gewend om nooit zelf het woord te nemen en zacht te spreken. Een Nederlands kind dat erg zacht spreekt, wordt gezien als verlegen, introvert.
- Kinderen uit Afrika vinden het normaal om tijdens een gesprek op of tegen een tafel of in de stoel te hangen. In onze Nederlandse perceptie komt dit lui en ongeïnteresseerd over.
- In veel culturen is de leerkracht de baas, thuis de ouders. Ouders bemoeien zich niet met de leerkracht, school. Het kan bij ons als ongeïnteresseerd overkomen.
- In veel landen is binnen het onderwijs geen aandacht voor sociaal-emotionele ontwikkeling. Dat kan wat wennen zijn voor de ouders.

- In de Arabische cultuur de mening van het kind niet van belang is, soms in tegenstelling tot in Nederland.
- Een zwaaibeweging bij je oor betekent voor ons dat het eten lekker is. In sommige culturen betekent het een draai om je oren. Naar het voorhoofd wijzen kan in de ene cultuur betekenen dat je slim bent en in de andere cultuur dat je getikt bent.

Alle nieuwkomers, maar vooral de vluchtelingen hebben veel meegemaakt, mogelijk is er zelfs sprake van trauma. Wees jezelf hier als leerkracht van bewust. **Augeo** wil ervoor zorgen dat kinderen veilig en gezond kunnen opgroeien. Zij streven ernaar dat iedereen die met ouders en kinderen werkt, schadelijke en stressvolle opgroeisituaties kan signaleren en aanpakken. Op hun site is een gratis online-cursus te vinden die de leerkracht helpt stressvolle en bedreigende opvoedsituaties te signaleren en bij te dragen aan oplossingen. (<https://www.augeo.nl/nl-nl/nieuws/gratis-elearning-voor-leerkrachten-van-vluchtelingenkinderen>) De training is gebaseerd op het boek *Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen* van Leonie Coppens. Vanaf de site van kinderpostzegels zijn in het Nederlands, Arabisch en Engels tips te downloaden voor ouders die zoekende zijn naar hoe ze hun kind kunnen ondersteunen bij het verwerken van hetgeen ze hebben meegemaakt.

Voor vluchtelingenkinderen is sociale veiligheid nog belangrijker dan voor andere kinderen. Preventie van pesten en discriminatie is voor deze kinderen die in het verleden vaak veel onveiligheid mee maakten belangrijk. Als leerlingen zich thuis voelen op school, hebben zij een lagere kans op posttraumatische stress, depressie en angsten. Een warm onthaal is cruciaal. De neiging bestaat om kinderen die uit een oorlogssituatie komen als slachtoffers te zien die voor het leven getekend zijn. De veerkracht van kinderen is echter enorm.

Vluchtelingenkinderen vragen wel specifieke aandacht maar die hoeft niet specifiek op trauma's gefocust te zijn, maar op het versterken van onderlinge sociale steun. Uit onderzoek naar kinderen uit oorlogsgebieden weten we dat deze klachten grotendeels zonder professionele hulp verminderen of verdwijnen. Sociale steun versterken doen scholen door in klassen extra aandacht te besteden aan sociaal emotionele ontwikkeling of door maatjesprojecten binnen of rondom de school te organiseren. Culturele activiteiten en bijvoorbeeld 'koffieochtenden' verbinden onderwijsteam, ouders en kinderen. In de volgende artikelen geeft psychologe Martine Delfos haar visie op omgaan met vluchtelingenkinderen met trauma.

<http://www.lowan.nl/primair-onderwijs/nieuws/vluchtelingenkinderen>,

<http://www.lowan.nl/voortgezet-onderwijs/nieuws/omgaan-met-traumatische-ervaringen>

Mindfulness oefeningen kunnen voor de hele groep worden ingezet om kinderen te leren ontspannen en stress te verminderen.

Bronnen:

Brochure: Eerste hulp bij Anderstalige nieuwkomers-kleuteronderwijs, Centrum taal en onderwijs, februari 2006

Brochure: Taallijn aanvulling NT2, Sardes

Artikel: Meer en beter woorden leren, Marianne Verhallen

Artikel: Kijk op de tweede-taal praktijk – COA Den Haag

Boek: Met woorden in de weer, Marianne Verhallen, Dirkje van der Nulft

Boek: Doe maar gewoon, 99 tips voor het omgaan met Nederlanders, Hans Kaldenbach

www.pharos.nl, handreiking vluchtelingenkinderen op school

www.taalpilot.nl, Kwaliteitskaarten woordenschat

Studiemoment Logo3000, training Zien is snappen, Regionale en landelijke studiedagen LOWAN.

NIEUWKOMERS
WEST-FRIESLAND

Onder 2^e taalverwerving wordt verstaan dat een kind een nieuwe taal leert in de omgeving waar de taal gesproken wordt. Hoewel het leren van een 1^e taal bijna vanzelf gaat, kost het leren van een 2^e taal veel moeite. Factoren die invloed hebben op de mate van succes in de 2^e taalverwerving:

1. De leeftijd waarop de 2^e taal geleerd wordt;
2. De aanleg om een 2^e taal te leren. Hier hoort ook de taalvaardigheid en het woordenschatniveau in de moedertaal bij;
3. De motivatie om een 2^e taal te leren;
4. De manier waarop een 2^e taal geleerd wordt (het onderwijs!);
5. Contact met omgeving die de te leren taal spreekt (belangrijke factor waar het veel anderstalige nieuwkomers aan ontbreekt. Zij spreken vaak alleen Nederlands op school).

Fase 1: gewenningsfase Veilig voelen, plaats in de groep, wennen aan de 2 ^e taal. Deze fase wordt meestal ingeleid door de stille periode. Deze periode (die enkele dagen tot enkele maanden kan duren) is het kind bezig met luisteren naar en het in zich opnemen van klanken, intonatie, woorden en zin patronen. Het is belangrijk dat het kind hier tijd voor krijgt. <u>Actieve woordenschat:</u> 0 - 50 woorden	Kenmerken -Kind kent regels en routines van de groep -Kind heeft belangstelling voor andere kinderen en zoekt contact -Praat in zichzelf in moedertaal -Begint te reageren op aanwijzingen in NL (pak je jas) -Kind gebruikt standaarduitdrukkingen (ja/nee/hallo/dankjewel) -Kind luistert mee naar verhalen en probeert liedjes mee te zingen	Passend leerkrachtgedrag -Positief waarderen van uitingen in het NL -Voordo en meedoen -Taalhulpvriendje bieden -Duidelijk spreken ondersteunt met plaatjes en gebaren -visualiseren!!
Fase 2: redzaamheidstaal	Kenmerken	Passend leerkrachtgedrag

Taalgebruik om situaties aan te kunnen <i>Actieve woordenschat: 20 - 1000 woorden</i>	-2-3 woordzinnen met veel inhoudswoorden ('man komen') -Kind houdt vaste woordvolgorde vast met vaak werkwoord onvervoegd aan het eind van de zin ('meisje buiten spelen, ik brood eten') -Kind gebruikt nog geen lidwoorden, voorzetsels, persoonlijke vnw. en meervoudsvormen	-Kernzinnen bieden ("het meisje speelt buiten, de pen valt van de tafel") -Woordenschat uitbreiden (minstens 10 per dag) -Meedoen met activiteiten en daarin een rijk taalaanbod aanbieden die kinderen uitdaagt tot benoemen en beschrijven
Fase 3: handelingstaal/ omgangstaal Taalgebruik om handelingen en activiteiten te verwoorden <u>Actieve woordenschat: 1000 -1500 woorden</u>	Kenmerken -Woordenschat kind groeit -Meestal 5-6 woordzinnen -Woordvolgorde gaat variëren maar klopt vaak nog niet ('dan gaat hij die weggooien die bal') -Kind gebruikt lidwoorden /voorzetsels/ persoonlijke vnw. maar nog met fouten	Passend leerkrachtgedrag -Gesprekken in kleine groepjes -Doorvragen, samenvatten, uitbreiden en positief corrigeren -Specifieke aandacht besteden aan lidwoorden/voorzetsels/meer voudsvormen en persoonlijke vnw.
Fase 4: redeneer- en leertaal Taalgebruik voor veelzijdige communicatie <u>Actieve woordenschat: 1500 -2500 woorden</u>	Kenmerken -Kind heeft grotere woordenschat -Kind vormt langere zinnen, ook zinnen in zinnen ('toen valde het meisje toen ze op de banana trapt') -Kind heeft moeite met werkwoordvervorming, met name bij sterke werkwoorden	Passend leerkrachtgedrag -Doorvragen, samenvatten, uitbreiden en positief corrigeren -Specifieke aandacht besteden aan lidwoorden/voorzetsels/meer voudsvormen en persoonlijke vnw.

